

การศึกษาดำเนินงานโครงการต้นแบบ
การพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง

โดย

นายธีระวุฒิ อรุณเวช

ขอประเมินเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง
นักวิจัยสังคมศาสตร์ 9 ชช. ด้านวิจัยชาวเขา
ตำแหน่งเลขที่ 25

กรมประชาสงเคราะห์

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

7
12.05.6
8649ก
2544

ห้องสมุดกระทรวงแรงงาน
และสวัสดิการสังคม

05719

การศึกษาดำเนินงานโครงการ

๐๑๒.๐๕.๖
๖๖๙๓
๒๕๖๔
เลขเรียกหนังสือ.....
เลขทะเบียน..... 5719
วันที่..... ๓๑.๐๓.๒๐๑๕

คำนำ

ท่ามกลางกระแสของการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี กรมประชาสงเคราะห์ ได้ทุ่มเทความพยายามและทรัพยากรที่มีอยู่ให้การป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา จนกล่าวได้ว่าประสบผลสำเร็จในระดับที่น่าพึงพอใจ สามารถทำให้ชาวเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม กระแสของการพัฒนาประเทศที่เข้าสู่ชุมชนบนพื้นที่สูง ก็ส่งผลเชิงลบที่ทำให้เกิดปัญหาใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ประกอบกับภาวะจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรการบริหาร ทำให้ช่องว่างในการแก้ไขปัญหาขยายวงกว้างขึ้น จำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อระดมสรรพกำลังเข้าดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาให้ดียิ่งขึ้นและพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง

กรมประชาสงเคราะห์ จึงกำหนดแผนงานความช่วยเหลือจากต่างประเทศและประสานงานกับองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น ในการจัดส่งอาสาสมัครญี่ปุ่นมาปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ เข้าดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2536 ซึ่งการปฏิบัติงานของอาสาสมัครก็สามารถเกื้อหนุนให้งานพัฒนาชาวเขาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ก็ยังเป็นการเข้าเสริมงานเฉพาะด้านเท่านั้น กรมประชาสงเคราะห์และองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น จึงพิจารณาให้มีโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง ในลักษณะ โครงการนำร่องขนาดเล็กขึ้น และจัดส่งอาสาสมัครมาร่วมปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ ในท้องที่อำเภอเมืองจังหวัดตาก ในลักษณะที่เป็นทีมปฏิบัติงานเข้าดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา เพื่อหารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขานบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง โดยเข้าเตรียมโครงการในช่วงปีงบประมาณ 2539 - 2540 และเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2541 สิ้นสุดปีงบประมาณ 2545 ซึ่งผู้ศึกษาพิจารณาเห็นว่าจำเป็นต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจในโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง อย่างจริงจังและรอบด้าน สามารถนำไปสู่การทบทวนและปรับปรุง

แนวทางการดำเนินงาน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมายของโครงการที่วางไว้

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาใคร่ขอขอบคุณผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดตาก เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครญี่ปุ่นที่ปฏิบัติในโครงการ ต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง ตลอดจนชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมาย ทั้ง 4 หมู่บ้าน ที่ได้ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ศึกษาทั้งในด้านการ รวบรวมเอกสาร ให้ข้อคิดเห็นและตอบข้อซักถามอย่างดียิ่ง จนทำให้การศึกษابรรลุ ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารฉบับนี้จะเป็น ประโยชน์ต่อหน่วยงาน ชุมชนบนพื้นที่สูงและผู้สนใจทั่วไปตามสมควร

นายธีระวุฒิ อรุณเวช

ผู้อำนวยการกองส่งเสริมชาวเขา

สิงหาคม 2544

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ค
สารบัญแผนภูมิและตาราง	จ
บทคัดย่อ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
ขอบเขตของการศึกษา	4
วิธีการศึกษา	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดการพึ่งตนเอง	6
แนวคิดการจัดองค์กรชุมชน	9
แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน	16
กรอบความคิดในการศึกษา	26
บทที่ 3 โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง	29
ความเป็นมาของโครงการ	29
การจัดเตรียมโครงการ	31
โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง	33
ผลการดำเนินงานโครงการ	42

บทที่ 4 ผลการศึกษาและการอภิปราย	53
องค์กรสนับสนุนการพึ่งตนเอง	53
องค์กรชุมชน	59
กระบวนการพัฒนาที่เอื้อต่อการพึ่งตนเอง	70
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	80
สรุปผลการศึกษา	81
ข้อเสนอแนะ	87
บรรณานุกรม	91

สารบัญแผนภูมิและตาราง

	หน้า
แผนภูมิที่	
1 แสดงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม	18
2 แสดงความสัมพันธ์ของชนิดของการมีส่วนร่วม	23
3 แสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการต้นแบบการพัฒนา ชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง	28
4 แสดงโครงสร้างการบริหารโครงการ	41
5 แสดงโครงสร้างการบริหารสำนักงาน	44
6 แสดงขั้นตอนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม	46
7 แสดงแนวทางการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ	47
ตารางที่	
1 Project Design Matrix	33
2 แสดงพื้นที่และประชากรเป้าหมาย	34

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงาน โครงการต้นแบบการพัฒนา ชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารายละเอียดและรูปแบบการดำเนินงาน โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง และวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผล ต่อความสำเร็จของ โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง เพื่อนำไปสู่ การทบทวนและปรับปรุงแนวทาง วิธีการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดย การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งการศึกษาจากเอกสารและการ ศึกษาจากภาคสนาม

ผลการศึกษาปรากฏว่า ปัจจัยที่เกี่ยวกับองค์กรสนับสนุนการพึ่งตนเอง พบว่า เจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร ในฐานะของนักพัฒนา ต่างก็มีทัศนคติที่เชื่อมั่นต่อศักยภาพ ของชาวบ้าน มีความทุ่มเทและตั้งใจที่จะเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้าน แต่มีข้อจำกัด ด้านทักษะที่เอื้อต่อการดำเนินงาน ซึ่งการศึกษาพบว่า ไม่เป็นปัจจัยขัดขวางต่อการ ดำเนินงานโครงการ สำหรับปัจจัยด้านการจัดโครงสร้างองค์กร พบว่า มีการจัดโครงสร้างองค์กรที่สอดคล้องกับกิจกรรมและเกี่ยวพันต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดย กระจายอำนาจการตัดสินใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในทุกระดับ และกำหนดบทบาทของ ผู้ปฏิบัติงานตามศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน ตลอดจนมีการจัดสรรงบประมาณที่ ยืดหยุ่น สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างทั่วถึง สำหรับปัจจัยด้านการแสวงหาความร่วมมือ การขยายผลแนวคิดและประสบการณ์ พบว่า ยังเป็นการแสวงหาความร่วมมือทางด้านวิชาการ และการขยายผลแนวคิดและ ประสบการณ์ยังไม่สบบผลสำเร็จในระดับหน่วยงาน แต่ได้รับความสนใจที่จะเรียนรู้ จากระดับบุคคล

ในส่วนของปัจจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน พบว่า โครงการมีกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนอย่างชัดเจน โดยปัจจัยด้านอุดมการณ์ เป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมพบว่า องค์กรชุมชนที่มีเป้าหมายทางเศรษฐกิจจะมีการ ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ส่วนปัจจัยด้านผู้นำ สมาชิกและ ชาวบ้านทั่วไป พบว่า องค์กรชุมชนจะมีผู้นำในลักษณะคณะผู้นำเพื่อผสมผสาน

ลักษณะผู้นำและช่วยเหลือเกื้อหนุนกันในการทำงาน สำหรับสมาชิกก็จะเข้าร่วมในกิจกรรมและรักษาสมาชิกภาพของตนเอง ส่วนชาวบ้านทั่วไปก็จะยอมรับองค์กรชุมชนที่จัดตั้งเป็นอย่างดี สำหรับปัจจัยด้านการบริหารจัดการองค์กรชุมชน พบว่า องค์กรชุมชนจะมีโครงสร้างการบริหารงานที่สอดคล้องกับกิจกรรมขององค์กร โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบที่เป็นทางการ มีการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่นเดียวกับการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ร่วมขององค์กรชุมชน ก็ดำเนินการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ส่วนกฎระเบียบ ข้อตกลงขององค์กร พบว่า ยังเป็นปัญหาขององค์กรชุมชนเนื่องจากผู้นำส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ สำหรับปัจจัยด้านกิจกรรมองค์กร พบว่า จะสัมพันธ์กับเป้าหมายขององค์กร โดยองค์กรชุมชนที่มีเป้าหมายทางเศรษฐกิจจะมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยด้านงบประมาณ พบว่า ส่วนใหญ่ยังต้องรับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการจากภายนอกชุมชน แต่ก็มีการระดมทรัพยากรภายในชุมชนเข้าร่วมสมทบในทุกกิจกรรม

สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาที่เอื้อต่อการพึ่งตนเอง พบว่า การวางแผนโครงการแบบมีส่วนร่วม จะทำให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมและตัดสินใจกำหนดกิจกรรมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ตามเทคนิควิธีการที่เรียกว่า Project Cycle Management หรือ PCM ที่โครงการใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดแผนพัฒนา ระยะ 5 ปี สำหรับปัจจัยด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน พบว่า โครงการได้เตรียมความพร้อมทางความคิดมาตั้งแต่ช่วงเตรียมโครงการและสอดคล้องแนวคิดการพึ่งตนเอง อยู่ตลอด สำหรับการวางแผนกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนมีอิสระในการตัดสินใจ โดยมีคณะผู้นำขององค์กรชุมชน ร่วมกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรม ส่วนปัจจัยด้านการศึกษาเรียนรู้ พบว่า โครงการเข้าศึกษาเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในฐานะที่เท่าเทียมกัน เปรียบเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีมาตรการดำเนินงานผ่านการทำกิจกรรม และพิจารณาไตร่ตรองจากกิจกรรม (Action – Reflection Process) และการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนปัจจัยด้านการจัดหาและใช้แหล่งทรัพยากร พบว่า โครงการสนับสนุนให้ชุมชนได้จัดตั้งกองทุนหมุนเวียนประจำหมู่บ้านเป็น

แหล่งทรัพยากรภายในชุมชน และมอบอำนาจการตัดสินใจบริหารจัดการกองทุนให้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยโครงการเป็นเพียงที่ปรึกษาเท่านั้น สำหรับปัจจัยด้านการติดตามและประเมินผล พบว่า โครงการมีการติดตามและประเมินผลทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับชาวบ้านและที่เกี่ยวกับโครงการ โดยดำเนินการทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่มีพื้นฐานการดำเนินงานอยู่ที่การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“ชาวไทยภูเขา” หรือ “ชาวเขา” (Hill Tribes) เป็นชนกลุ่มวัฒนธรรม (Ethnic Groups) ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่แตกต่างไปจากคนไทยทั่วไปอย่างชัดเจน โดยชาวเขาเหล่านี้จะอาศัยกระจายอยู่บนเทือกเขาสูงตามบริเวณแนวชายแดนและพื้นที่ห่างไกลคมนาคมในภาคเหนือ และตามแนวตะวันตกของภาคกลางของประเทศ ส่วนใหญ่จะมีวิถีการดำรงชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีสภาพเศรษฐกิจที่ผูกพันกับภาคเกษตรกรรมที่ยังคงเป็นการเกษตรที่เน้นการใช้แรงงานและที่ดินเป็นหลัก ประกอบกับภาวะจำกัดของที่ดินทำกินที่มีความลาดชันสูง ขาดแหล่งน้ำและมีวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม ซึ่งขาดเทคนิคที่เหมาะสมจึงทำให้ผลผลิตต่ำ ส่งผลกระทบต่อรายได้ของครอบครัว สภาพความเป็นอยู่จึงยากจน อีกทั้งสภาพการตั้งถิ่นฐานที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล จึงค่อยโอกาสที่จะเข้ารับบริการขั้นพื้นฐานทางสังคมของรัฐ ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของชาวเขา นอกจากนี้ชาวเขบบางส่วนยังสร้างปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ เช่น การปลูกพืชเสพติด การอพยพโยกย้าย และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเข้าไปป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ลดน้อยลงและหมดสิ้นไปในที่สุด

กรมประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงานหนึ่งที่เข้าดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา โดยดำเนินการพัฒนาแบบผสมผสานทั้งด้านการเมืองการปกครอง การพัฒนาอาชีพและรายได้ การศึกษาและสาธารณสุข ตลอดจนจัดบริการสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาสด้านต่างๆ โดยพิจารณาปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั่วไป เพื่อให้ชาวเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้ ซึ่งผลจากการทุ่มเทความพยายามและทรัพยากรที่มีอยู่ให้กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมา อาจกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพึงพอใจ โดยบางปัญหาได้รับการแก้ไข จนลดระดับ

ความรุนแรงลง และบางปัญหาที่สามารถกระตุ้นให้เอกชนและหน่วยงานอื่นให้ความสนใจและเข้ามาแก้ไขอย่างจริงจัง แต่อย่างไรก็ตาม กระแสของการพัฒนาประเทศที่ไหลเข้าสู่ชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปัจจุบันได้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นในชุมชนชาวเขาและมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงและสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้น เช่น การอพยพแรงงาน การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมกรการบริโภค ปัญหาครอบครัวล่มสลาย เป็นต้น ประกอบกับภาวะจำกัดของหน่วยงานด้านทรัพยากรการบริหารทั้งอัตรากำลังและงบประมาณดำเนินการ จึงทำให้ช่องว่างของการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสภาพของปัญหาขยายออกมากขึ้น จำเป็นที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือจากภาคเอกชนและองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อระดมสรรพกำลังเข้าดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาให้ดียิ่งขึ้น

กรมประชาสงเคราะห์จึงกำหนดแผนงานความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศขึ้น โดยได้ประสานงานไปยังองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency/JICA) ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐบาลญี่ปุ่นสังกัดกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อขอรับการสนับสนุนอาสาสมัครจากหน่วยอาสาสมัครญี่ปุ่น (Japan Overseas Cooperation Volunteers/JOCV) มาปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ ภายใต้กรอบข้อตกลงร่วมระหว่างรัฐบาลญี่ปุ่นกับรัฐบาลไทย เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2524 โดยในส่วนของพัฒนาชาวเขานั้นได้เริ่มแผนงานตั้งแต่ปีงบประมาณ 2536 โดยนายอิระวัชร จันทระประเสริฐ ปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองสงเคราะห์ชาวเขาเป็นผู้ริเริ่มแผนงานดังกล่าว โดยประสานงานกับหน่วยอาสาสมัครญี่ปุ่นผ่านกรมวิเทศสหการและได้รับการสนับสนุนอาสาสมัครญี่ปุ่นด้านการพัฒนาหมู่บ้าน พืชผัก ไม้ผล และด้านปศุสัตว์ รวม 5 คน มาปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และสำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ และกรมประชาสงเคราะห์ได้จัดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านนั้นเข้าปฏิบัติงานร่วมกับอาสาสมัครญี่ปุ่นในลักษณะคนต่อคน ซึ่งต่างก็แลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะความชำนาญและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน โดยอาสาสมัครญี่ปุ่นก็สามารถปฏิบัติงานเสมือนหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่

กรมประชาสงเคราะห์ และเกื้อหนุนให้งานพัฒนาชาวเขาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานดังกล่าวยังเป็นในลักษณะที่เข้ามาเสริมงานเฉพาะด้าน เท่านั้น ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจึงยังไม่อาจขยายไปสู่ด้านอื่นๆ ได้อย่างเป็นองค์รวม ฉะนั้น กรมประชาสงเคราะห์และองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น ซึ่งต่างก็ ตระหนักถึงผลสำเร็จของความร่วมมือและความจำเป็นในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ของชาวเขาในลักษณะองค์รวม จึงได้พิจารณากำหนดให้มีโครงการต้นแบบการพัฒนา ชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเองขึ้น ในลักษณะเป็นโครงการนำร่องขนาดเล็กสำหรับให้อาสา สมัครญี่ปุ่นด้านต่างๆ ร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ ดำเนินการวิเคราะห์ สถานการณ์ของชุมชนชาวเขาและหารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาให้ เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริง เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่ สามารถเคลื่อนไหวได้ด้วยตนเอง อันจะเป็นสถานะแห่งการพึ่งตนเองท่ามกลางกระแส ของการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดขึ้น และมุ่งหวังว่าหากการดำเนินโครงการประสบผล สำเร็จย่อมสามารถนำไปขยายผลให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา ในชุมชนอื่นต่อไป

จากความมุ่งหวังดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์การดำเนินงาน โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง เพื่อก่อให้เกิดความชัดเจนใน แนวทางและรูปแบบการดำเนินงาน ตลอดจนทราบถึงปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องและ เกื้อหนุนต่อผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพใน การดำเนินงานของโครงการ และสามารถนำไปขยายผลสู่การพัฒนาชุมชนชาวเขาใน พื้นที่อื่น ซึ่งจะเกิดประโยชน์ที่ยั่งยืนแก่ชาวเขาและชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาการดำเนินงานโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่ง ตนเองในครั้งนี้ กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษารายละเอียดและรูปแบบการดำเนินงานโครงการต้นแบบ การพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง

2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ
ต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาการดำเนินงาน
โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง ภายใต้ความร่วมมือระหว่าง
กรมประชาสงเคราะห์กับองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น ที่ดำเนินการตั้งแต่
ปีงบประมาณ 2539 เป็นต้นมา ครอบคลุมหมู่บ้านชาวเขาจำนวน 4 หมู่บ้าน คือ
หมู่บ้านอุ้มขอม หมู่บ้านคันทะม่วง หมู่บ้านห้วยขนุน และหมู่บ้านมุเซอเหลียง
ในท้องที่ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
และส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง
ตลอดจนแสวงหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสม สำหรับการดำเนินงานโครงการ
ต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้จะเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) โดยจำแนกวิธีการศึกษาเป็น 2 วิธี ได้แก่

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) โดยการศึกษา
ค้นคว้าจากเอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเอกสารทางราชการและ
รายงานการปฏิบัติงาน รายงานการประชุม รายงานการติดตาม และประเมินผล
โครงการ ฯลฯ

2. การศึกษาจากภาคสนาม (Field Study) โดยการเก็บรวบรวม
ข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการ การประชุมกลุ่มและการติดตาม
ผลการดำเนินงานโครงการในพื้นที่เป้าหมาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้ศึกษามุ่งหวังว่าผลของการศึกษาจะก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง และนำไปสู่การทบทวน และปรับปรุงแนวทาง วิธีการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ผลการศึกษาจะสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการขยายผลให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาในชุมชนบนพื้นที่สูงสืบไป

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง กำหนดแนวทางหลักของการดำเนินงานที่เน้นกระบวนการพัฒนาที่ให้ประชากรเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในทุกขั้นตอน และกำหนดให้การดำเนินกิจกรรมพัฒนาจะต้องผ่านองค์กรชุมชนบนพื้นฐานการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นกระบวนการที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองในที่สุด ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเอง การจัดองค์กรชุมชน และการมีส่วนร่วมเป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

แนวคิดการพึ่งตนเอง (Self – Reliance)

มหาตมะคานธี (อ้างในกนกพร, 2541 : 36) ได้ให้แนวคิดของการพึ่งตนเองไว้ว่า เป็นการขึ้นอยู่กับความสามารถของตนเอง ซึ่งการพึ่งตนเองนั้นจะต้องเริ่มจากตนเองก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชนบทจะต้องพึ่งตนเองอย่างมาก

กาญจนา และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 15) กล่าวว่า งานพัฒนาในความหมายที่แท้จริงนั้นจะต้องไม่ถือว่าประชาชนเป็นเพียงวัตถุ (Object) สำหรับรองรับการพัฒนา แต่ต้องถือว่าประชาชนเป็นองค์ประธาน (Subject) ของการพัฒนา หรืออีกนัยหนึ่งคือ การพัฒนานั้นต้องมีใช้งานที่กระทำโดยบุคคลภายนอก แต่จะต้องเป็นงานที่ประชาชนเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วม ฉะนั้นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาจึงเป็นการพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองของประชาชน ซึ่งจะเป็นเสาหลักอันแข็งแกร่งที่จะค้ำยันดอกผลของการพัฒนา

สำหรับคำจำกัดความของการพึ่งตนเองนั้น กาญจนา และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 34) ได้แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

1. คำจำกัดความในเชิงปัจเจกบุคคล การพึ่งตนเอง หมายถึงกิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกชนและครัวเรือน เพื่อบรรลุถึงการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา

2. คำจำกัดความในเชิงกลุ่ม การพึ่งตนเอง หมายถึง สังคม หรือกลุ่มที่มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถตอบสนองความต้องการของตนเอง (Self Fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองโดยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน และมีอิสระในการตั้งเป้าหมายและการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความพยายามและกำลังของตน

ทั้งนี้ โดยความเป็นจริงแล้ว ประชาชนในชนบทนั้นมีศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองอยู่ แต่มีสิ่งที่เป็นเงื่อนไขบีบรัด (Constraint) ปิดกั้นมิให้ศักยภาพดังกล่าวแสดงออกมา โดยเงื่อนไขบีบรัดดังกล่าวจะมีทั้งเงื่อนไขภายในชุมชน เช่น ค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง นิสัยการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย ความนึกคิดที่ชาวชนบทมีต่อตนเอง เป็นต้น และเงื่อนไขภายนอกชุมชน เช่น การกักเงินทุนประกอบอาชีพนอกระบบ การถูกกดราคาสินค้าผลผลิตทางการเกษตรหรือแม้แต่แนวทางการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงของชุมชน เป็นต้น ซึ่งเงื่อนไขทั้งสองประการนี้ได้ทำงานประสานกันมาโดยตลอด ดังนั้นกระบวนการพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อการกระตุ้นให้ศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองของประชาชนได้แสดงออกมานั้น จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ 2 กระบวนการที่เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน คือ

1. กระบวนการปลดปล่อยทางความคิดแนวดั้งเดิม และนำเสนอแนวความคิดใหม่ที่สอดคล้องกับหลักการพึ่งตนเอง เช่น จะต้องปลดปล่อยความคิดของประชาชน ที่มองว่าการพัฒนาเป็นหน้าที่ของรัฐ หรือปลดปล่อยความคิดของประชาชน ที่ว่าชาวชนบทต้องแสวงหาแหล่งประกันความมั่นใจจากเบื้องบน (ผู้มีอำนาจข้าราชการ) และต้องนำเสนอแนวความคิดใหม่ที่ว่า “หลักประกันที่มั่นคงและไม่เอารัดเอาเปรียบก็คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลและพึ่งพากันของคนในชุมชน” นั่นคือการปรับเปลี่ยนความคิดที่มีต่อ “ภาพพจน์ของตนเอง” และ “ภาพพจน์ที่มีต่อคนในชุมชนเดียวกัน”

2. กระบวนการปลดปล่อยเงื่อนไขภายนอก วิธีปฏิบัติและโครงสร้างแบบเดิม และสร้างสรรค์เงื่อนไข วิธีปฏิบัติและโครงการแบบใหม่ขึ้นมาแทน เช่น การรวมกลุ่มช่วยเหลือตนเอง การจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนประจำหมู่บ้าน หรือการจัดระบบความเป็นไปได้ที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เป็นต้น

การดำเนินงานเพื่อบรรลุถึงการปลดปล่อยทั้ง 2 ด้านดังกล่าวข้างต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผ่านการดำเนินกิจกรรม และการพิจารณาไตร่ตรองจากกิจกรรม นั้น (Action – Reflection Process) ทั้งในส่วนขององค์กรพัฒนา ประชาชนและ การประสานงาน โดยอาศัยเครื่องมือที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1) การสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านตระหนักถึงศักยภาพในการพึ่งตนเองที่ มีอยู่

2) การระดมและสามารถเข้าไปใช้แหล่งทรัพยากรต่างๆ

3) การจัดรูปแบบองค์กรใหม่ทั้งด้านเศรษฐกิจ และด้านอื่นๆ

4) การจัดรูปแบบความสัมพันธ์แบบการมีส่วนร่วม

การพัฒนาตามแนวทางนี้ จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล 2 ฝ่าย คือ

1. องค์กรชุมชน ซึ่งจัดตั้งขึ้นมาเพื่อการช่วยเหลือตนเองของประชาชน ซึ่งจะมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่จะต้องประสานเป้าหมายทุกด้านเข้าด้วยกัน พร้อมกับ มีเป้าหมายที่จะดำเนินการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการกำหนดวัตถุประสงค์ และในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งรูปแบบขององค์กรจะขึ้นอยู่กับปัญหา ความต้องการและสภาพการณ์ในแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน

2. องค์กรภายนอกชุมชน ที่เข้าไปให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุน ถือเป็นองค์กรสนับสนุนการช่วยเหลือตนเองของประชาชน อาจแบ่งออกได้ เป็น 2 ส่วนย่อย คือ องค์กรที่ทำงานโดยตรงกับประชาชน อีกส่วนหนึ่ง คือ องค์กรที่ให้การสนับสนุนผ่านองค์กรที่ทำงานโดยตรงกับประชาชน เช่น องค์กรเงินทุนระหว่าง ประเทศ เป็นต้น

ทั้งนี้ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการช่วยเหลือตนเองหรือองค์กรชุมชน จะมีความสำคัญในแง่ของการสร้างหลักประกันให้แก่สมาชิกในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา และถึงแม้จะมีรูปแบบหรือชื่อเรียกที่หลากหลาย แตกต่างกันไป แต่ผลลัพธ์ของการมีองค์กรชุมชนคือการเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองของประชาชน และจากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าชุมชนได้ถูกปิดกั้นศักยภาพมาโดยตลอด ฉะนั้นการปลดปล่อย เงื่อนไขที่บีบรัดชุมชนจึงจำเป็นต้องอาศัยองค์กรภายนอกชุมชน ซึ่งจะต้องทำหน้าที่ เป็นตัวกระตุ้น (catalyst) ที่สำคัญในการจัดองค์กรชุมชน การริเริ่มกิจกรรมพัฒนา

และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการกระตุ้นให้เกิดแนวความคิดและขยายแนวความคิดการพึ่งตนเอง โดยประชาชนจะมีอำนาจในการตัดสินใจเลือกรูปแบบ วิธีปฏิบัติ และดำเนินการอย่างมีอิสระ ฉะนั้นหลักการสำคัญของการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การพึ่งตนเองของประชาชน จึงเน้นหลักการการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน (Participation) และการมีสมานฉันท์ที่เท่าเทียม (Partnership)

แนวคิดการจัดองค์กรชุมชน (People Organization)

ผลของการพัฒนาประเทศตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี นับตั้งแต่การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนั้น สรุปให้เห็นภาพของการพัฒนาได้ด้วยข้อความสั้นๆ ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ซึ่งทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ และ “องค์กรชุมชน” ก็ได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายมาโดยตลอด

1. คำจำกัดความ

ประเวศ วะสี (2535 : 3) กล่าวว่า องค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันสร้างขึ้นเองและจัดการเองได้ โดยเกิดขึ้นจากกระบวนการที่คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกันครั้งแล้วครั้งเล่า จนปรากฏตัวผู้นำตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดการองค์กร มีการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจทางเลือกได้ถูกต้อง

กาญจนา และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 34) กล่าวว่า องค์กรชุมชนเป็นองค์กรหรือกลุ่มที่ปัจเจกชนมารวมกันดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อจุดมุ่งหมายในการบรรลุเป้าประสงค์ร่วมบางอย่าง ที่จะสามารถให้หลักประกันการดำรงชีพแก่ทุกคนในกลุ่มได้

นลินี ตันธวนิตย์ (2538 : 1) ได้ให้คำจำกัดความขององค์กรชุมชนไว้หลายความหมาย คือ

1.1 องค์กรชุมชนในความหมายของการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่นกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มปศุสัตว์ เป็นต้น

1.2 องค์กรชุมชนในความหมายของการรวมกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมในชุมชนเข้าด้วยกัน

1.3 องค์กรชุมชนในความหมายของการรวมกิจกรรมที่เหมือนๆ กันในแต่ละหมู่บ้านเข้าเป็นเครือข่ายกิจกรรม เช่น องค์กรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอีสาน เป็นต้น

1.4 องค์กรชุมชนในความหมายของการต่อรองกับนโยบายของรัฐหรือการรวมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันของประชาชน ในหลายๆ หมู่บ้าน เช่น สมาชิกเกษตรกรรายย่อย เป็นต้น

จากคำจำกัดความข้างต้น เรายังไม่อาจเห็นภาพขององค์กรชุมชนได้อย่างชัดเจน จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่ไปกับองค์ประกอบขององค์กรชุมชนด้วย จึงจะเห็นภาพความเป็นองค์กรที่ชัดเจน

2. องค์ประกอบ

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540 : 3 – 9) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบขององค์กรชุมชน สรุปได้ดังนี้

2.1 การมีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง การมีทัศนคติต่อโลก สังคม และชุมชน สมาชิกขององค์กรชุมชนต้องมีความเข้าใจร่วมกันว่าตนเองอยู่ในส่วนไหนของความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับต่างๆ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางของการรวมกลุ่มกันเอาไว้ ยิ่งถ้าสามารถกำหนดเป้าหมายระยะยาวหรือวิสัยทัศน์ (Vision) ได้ ก็ยิ่งทำให้องค์กรชุมชนนั้นๆ มีอุดมการณ์ในการรวมตัวกันดียิ่งขึ้น

2.2 การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน เป็นการกำหนดเป้าหมายขององค์กรชุมชนว่าจะดำเนินกิจกรรมเพื่ออะไร เช่น การมีเป้าหมายเพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจน ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การมีเป้าหมายเพื่อสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง ก็มีวัตถุประสงค์ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น

2.3 การมีผลประโยชน์ร่วมกันและการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์อาจมีลักษณะที่เป็นนามธรรมมาก แต่ผลประโยชน์ร่วมมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมที่โดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนก็ต้องการ ฉะนั้น องค์กรชุมชนทั่วไปจึงต้องสร้างความเข้าใจและการรับรู้โดยทั่วไปถึงผลประโยชน์ของการรวมกันเป็นองค์กรชุมชน

2.4 คน โดยเกี่ยวข้องกับคนในส่วนต่างๆ ดังนี้

2.4.1 ผู้นำ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่กุมการอยู่รอดขององค์กรชุมชน หากมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับ มีบารมี มีความรู้ความสามารถ มีการปฏิบัติที่ดี และคิดถึงประโยชน์ของส่วนรวมอย่างแท้จริง ก็จะสามารถนำพาองค์กรชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชนได้ ทั้งนี้ ผู้นำคนหนึ่งๆ อาจมีลักษณะผสมผสานความเป็นผู้นำในหลายด้านเข้าด้วยกัน เช่น เป็นผู้นำทางความคิด การปฏิบัติและการประสานทรัพยากรในชุมชนเข้ากับการแสวงหาทรัพยากรจากนอกชุมชน เป็นต้น ซึ่งประเภทของผู้นำชุมชนนี้ สัมพันธ์์ เตชะอธิก (2537 : 23 – 42) ได้แยกออกเป็น 6 ประเภท กล่าวโดยสรุป คือ

2.4.1.1 ผู้นำทางความคิด เป็นผู้นำที่เน้นการพัฒนาคน เพื่อการพัฒนางาน โดยเน้นการให้สมาชิกรู้จักตนเอง รู้จักปัญหา มีการวิเคราะห์ชุมชน ทัศนภาพของกลุ่ม และทางเลือกในการแก้ไขปัญหา

2.4.1.2 ผู้นำทางศีลธรรม หรือผู้นำทางความเชื่อ เป็นผู้นำที่เน้นการลด ละ เลิกอบายมุขและประยุคต์กับงานพัฒนา

2.4.1.3 ผู้นำทางด้านอาชีพ เป็นผู้นำที่มีเทคนิคการปฏิบัติ โดยอาจเป็นผู้นำที่เน้นการทำกิจกรรมเฉพาะด้าน หรือผู้นำที่เน้นกระบวนการทำงานร่วมกับชาวบ้าน กล่าวคือ การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.4.1.4 ผู้นำด้านการพูด เป็นผู้นำที่คอยกระตุ้น เร่งเร้าในสิ่งที่ตนเองปฏิบัติให้กับผู้อื่น

2.4.1.5 ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการเข้ากับเป้าหมายของชาวบ้าน โดยการนำเสนอแผนงานและกิจกรรมของชุมชนเข้าสู่หน่วยงานราชการได้

2.4.1.6 ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในเข้ากับทรัพยากรภายนอกชุมชน เป็นผู้นำที่มีบารมีและความสามารถในการระดมทุน ทั้งภายในชุมชน และจากภายนอกชุมชน

2.4.2 สมาชิก สมาชิกองค์กรชุมชนก็มีอยู่หลายประเภท ทั้งที่สามารถเข้าร่วมคิด ร่วมทำกับองค์กรอย่างต่อเนื่อง หรือบางสมาชิกก็ร่วมคิดแต่ไม่ร่วมทำ หรือสมาชิกประเภทเฝ้าดูก็มีอยู่มาก แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทและหน้าที่ที่สำคัญของสมาชิกองค์กรชุมชนคือการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางความคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล ตลอดจนมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากองค์กร

2.4.3 ชาวบ้านทั่วไป แม้ว่าจะไม่เข้าร่วมอยู่ในองค์กรแต่ชาวบ้านทั่วไปก็มีผลต่อการดำรงอยู่และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เพราะเป็นกลุ่มที่คอยเฝ้าติดตามและวิพากษ์วิจารณ์ ตลอดจนพร้อมที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์กร หรือคัดค้านการดำเนินกิจกรรมขององค์กร

2.5 การบริหารจัดการ ถือเป็นปัจจัยชี้ขาดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดที่ต้องพิจารณา ดังนี้

2.5.1 การตัดสินใจร่วม ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานของการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน เพราะถ้าหากสมาชิกไม่มีโอกาสตัดสินใจร่วมกัน ความรู้สึกในการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรก็จะลดลง องค์กรจะขาดความตระหนักและช่วยกันประคับประคอง และจะปล่อยให้ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้นำแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมขององค์กรชุมชนจึงต้องให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2.5.2 โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ โดยทั่วไปองค์กรชุมชนจะมีการจัดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ในรูปแบบที่เป็นมาตรฐาน คือมีประธาน รองประธาน เภรัณญิก ปฏิคม ประชาสัมพันธ์ เลขานุการ และกรรมการอื่นๆ ซึ่งใน

ความเป็นจริงจำเป็นต้องวิเคราะห์เนื้อหาของกิจกรรมองค์กรใช้ชัดเจนและกำหนดโครงสร้างให้สอดคล้องกับงานที่มีปฏิบัติจริง

2.5.3 สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อเป็นศูนย์กลางของการรวมกลุ่มประชุม การจัดกิจกรรม การจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์และใช้ประโยชน์อื่นๆ สำหรับชุมชน

2.5.4 กฎและกติกา เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นข้อตกลงร่วมกัน การที่คนหลายคนมารวมกันย่อมมีข้อคิดเห็นที่แตกต่างกัน ฉะนั้นทัศนคติต่อการปฏิบัติตาม จึงเป็นสิ่งสำคัญขององค์กรชุมชน

2.5.5 การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิก การติดต่อสื่อสารนี้มีความสำคัญในการช่วยให้เกิดการรับรู้ ความเข้าใจที่นำไปสู่การร่วมมือร่วมใจกันมากขึ้น หากไม่มีการสื่อสารหรือมีการสื่อสารผิดพลาด จะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของกิจกรรมที่องค์กรชุมชนดำเนินการ ฉะนั้น จึงควรกำหนดการสื่อสารหลายๆ รูปแบบ เช่น การประชุมชี้แจงแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกัน การแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านหอกระจายข่าว การประชุมกลุ่มแกนนำและกระจายข้อมูลสู่สมาชิกกลุ่มย่อย การใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้นำกับสมาชิกกลุ่มย่อย เป็นต้น

2.5.6 การควบคุมตรวจสอบ เมื่อมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันแล้ว ต้องมีการควบคุมตรวจสอบกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการรับรู้กันอย่างโปร่งใส โดยเฉพาะกิจกรรมพัฒนาเกือบทั้งหมดมักเกี่ยวข้องกับการเงิน ถ้าอยู่ในมือเหรียญกษาปณ์หรือฝ่ายการเงินเพียงคนเดียว ย่อมมีโอกาสเกิดการรั่วไหลเงินสูญหายหรือถูกนำไปใช้ก่อน การควบคุมตรวจสอบกันและกันอยู่เสมอจะช่วยให้องค์กรหรือชาวบ้านไม่มีปัญหาหรือป้องกันปัญหาได้หรือแก้ปัญหาก็ได้แต่เนิ่นๆ

2.6 กิจกรรมพัฒนา การเรียนรู้ ฝึกฝนและปฏิบัติจริงก็อยู่ที่กิจกรรมการพัฒนา โดยทั่วไปกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นหลัก บางชุมชนอาจมีกิจกรรมทางการเมืองบ้าง ในยุคปัจจุบันก็มีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้นตามสภาวะบ้านเมือง ที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ สมาชิกและชาวบ้าน

ให้ทำงานร่วมกันและเป็นกิจกรรมที่ต้องการความต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยเสริมสร้างชาวบ้านให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.7 งบประมาณ เพื่อที่จะสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดี จำเป็นที่จะต้องมีการระดมทุนทั้งภายในและภายนอกเพื่อทำกิจกรรม ความคุ้นเคยในการถูกพัฒนาจากคนภายนอกทั้งรัฐและเอกชน ทำให้ชาวบ้านมักรองบประมาณจากภายนอก ถึงจะช่วยกันทำงานพัฒนา แต่ในทางความเป็นจริงที่ดีแล้ว ควรมีการระดมทุนจากภายในชุมชนก่อน เมื่อขาดเหลือจึงค่อยแสวงหางบประมาณจากภายนอก

3. กระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชน

โครงการพัฒนาที่สูงไทย – เยอรมัน (2541 : 29 – 38) ได้สรุปบทเรียนของการพัฒนาองค์กรชุมชนในมิติของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

3.1 การทบทวนประสบการณ์ เป็นขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์การดำเนินงานขององค์กรชุมชนที่ผ่านมา แล้วสรุปข้อมูลของการพัฒนาองค์กรชุมชนทั้งหมดและทบทวนร่วมกันทั้งชุมชน เพื่อการทำความเข้าใจกับองค์กรชุมชนในการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์กร

3.2 การศึกษาชุมชน เป็นขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลมือสองของชุมชน เพื่อนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับผลการทบทวนประสบการณ์ โดยวิเคราะห์ร่วมกับชุมชนถึงข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

3.3 การดำเนินกิจกรรมเพื่อทดสอบและค้นหาผู้นำที่แท้จริง เป็นขั้นตอนของการริเริ่มดำเนินกิจกรรมขององค์กรชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ซึ่งนักพัฒนาจำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อทดสอบและค้นหาผู้นำที่แท้จริง ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมการ การสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ที่องค์กรชุมชนไม่สามารถจัดหาได้ การดำเนินงานและการทบทวนสรุปบทเรียน

3.4 การเสริมสร้างความตระหนักให้แก่ผู้นำ เมื่อค้นพบผู้นำที่แท้จริงแล้วการสร้างเชื่อมั่นและการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ซึ่งรวมถึงการสร้างความตระหนักถึงภาวะผู้นำให้แก่ครอบครัวของผู้นำเอง และการสร้างความตระหนักถึงภาวะผู้นำให้แก่ชุมชน อันจะทำให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

3.5 การพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นการพัฒนาผ่านการดำเนินกิจกรรม และการพิจารณาไตร่ตรองจากกิจกรรม (Action – Reflection Process) อันเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในระหว่างการปฏิบัติงาน ให้เหมาะสมและสอดคล้อง กับศักยภาพขององค์กร ทั้งนี้ องค์กรชุมชนอาจจำเป็นต้องได้รับความรู้ด้านการ บริหารจัดการ หลักการทำงานร่วมกันหรือทักษะเฉพาะด้าน ซึ่งจำเป็นต้องพิจารณา ไตร่ตรองจากกิจกรรมขององค์กรชุมชนเอง

3.6 การเสริมสร้างความสามารถของผู้นำ ถึงแม้ว่าองค์กรชุมชนจะ สามารถจัดกิจกรรมได้ด้วยตนเองแล้ว การเสริมสร้างขวัญ กำลังใจและความสามารถ ของผู้นำก็ยังเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อการพัฒนาคนที้นำไปสู่การพัฒนางานให้การดำเนิน กิจกรรมขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้จำเป็นต้องหารูปแบบและจัด กระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสม เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้นำ เช่น สร้างความรู้ ทักษะ ความชำนาญในการประสานงาน การนำเสนอ ฯลฯ

ทั้งนี้ ถึงแม้ว่ากระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนในมิติของการมี ส่วนร่วม จะถือเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของ ชุมชน แต่ก็มิได้หมายความว่ากระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนจะต้องดำเนินการตาม ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากชุมชน แต่ละชุมชนย่อมมีข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน ออกไป การเริ่มต้นอาจเกิดขึ้นตามความเหมาะสมกับข้อเท็จจริงของชุมชนนั้นๆ และก็ มิได้เป็นสิ่งยืนยันได้ว่าจะนำไปสู่การพัฒนาที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ทุกกรณีไป ทั้งนี้ เนื่องจากยังมีเงื่อนไขและปัจจัยอีกมากมายที่ส่งผลต่อ “ความสำเร็จ” และ “ความ ล้มเหลว” ของการพัฒนาองค์กรชุมชน

4. ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (อ้างในจารุพรรณ ,2538 : 19 – 20) ได้กล่าวถึง การจัดตั้ง องค์กรชุมชนเพื่อให้มีความสามารถในการพึ่งตนเอง ควรจะมีปัจจัยต่างๆ ดังนี้

4.1 ความสำเร็จขององค์กรชุมชน ต้องขึ้นอยู่กับการณ์ผู้นำในจำนวน มากพอสมควร และผู้นำเหล่านี้จะต้องมีความบริสุทธิ์ใจ มีความซื่อสัตย์ และความ จริงใจต่อประชาชน

4.2 ความจำเป็นของการมีองค์กรชุมชน และสามารถดำเนินกิจกรรม ได้ดีก็ต่อเมื่อวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรชุมชนแน่ชัดว่า ตั้งขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับใคร และจะต้องรวมตัวกันต่อสู้เพื่อสมาชิกในเรื่องอะไร

4.3 ในระยะเริ่มต้นของการจัดตั้งองค์กรชุมชน ต้องอาศัยบุคคล ผู้รู้ ซึ่งอาจจะเป็นประชาชนทั่วไป ผู้นำหรือบุคคลภายนอกที่เก่งและบริสุทธิ์ใจเป็นผู้แนะนำ และต้องการได้รับการสนับสนุนเรื่องการทำความเข้าใจกับสมาชิกผู้ก่อตั้งอย่างต่อเนื่อง ไปอีกสักระยะหนึ่ง การช่วยเหลือด้านอื่นๆ มีความจำเป็นน้อยกว่าเรื่องการทำ ความเข้าใจ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดตั้ง

4.4 หากจะให้การจัดตั้งองค์กรชุมชนในระดับหมู่บ้านมีความสามารถ ฟึ่งตนเองได้ ต้องมีการจัดตั้งองค์กรระดับจังหวัดหรือมีหน่วยงานระดับจังหวัดทำหน้าที่ เป็นพี่เลี้ยงในด้านการติดต่อกิจกรรมอื่นๆ ที่เกินความสามารถขององค์กรจัดตั้งใน ระดับหมู่บ้าน

4.5 ในบรรดาการจัดตั้งองค์กรชุมชนที่สำคัญและตรงกับความต้องการของ ชาวบ้าน คือ องค์กรจัดตั้งที่เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ โดยองค์กรด้านสังคม ศาสนาและการปกครอง ชาวบ้านได้มีการรวมตัวทำกันอยู่แล้ว และสามารถทำกันได้ เมื่อกิจกรรมเกิดขึ้น ทั้งนี้ราชการและหน่วยงานภายนอกไม่ควรเข้าแทรกแซงองค์กร ด้านเศรษฐกิจมากนัก นอกจากความรู้ด้านการบัญชีและการเงิน การนำเงินหรือ ประโยชน์ไปปล่อยให้มีการจัดตั้งกลุ่มจะเกิดความล้มเหลว ผู้การทำ ความเข้าใจที่แท้จริง ไม่ได้

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation)

1. คำจำกัดความ

แนวคิดเกี่ยวกับการระดมประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น เป็น แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน ถูกนำมาใช้ตั้งแต่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 – 2529) เป็นต้นมา แต่เนื่องจากได้มีนักวิชาการ ให้คำจำกัดความไว้ค่อนข้างหลากหลาย ก่อให้เกิดความสับสนในการทำ ความเข้าใจ และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการระดมพลังให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน

กิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ฉะนั้น เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างถูกต้อง จึงควรที่จะได้ศึกษาถึงคำจำกัดความของการมีส่วนร่วม ซึ่งมีผู้ให้คำจำกัดความไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ไพรัตน์ เคชะรินทร์ (อ้างในอิระวัชร จันทรประเสริฐ, 2538 : 28) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน

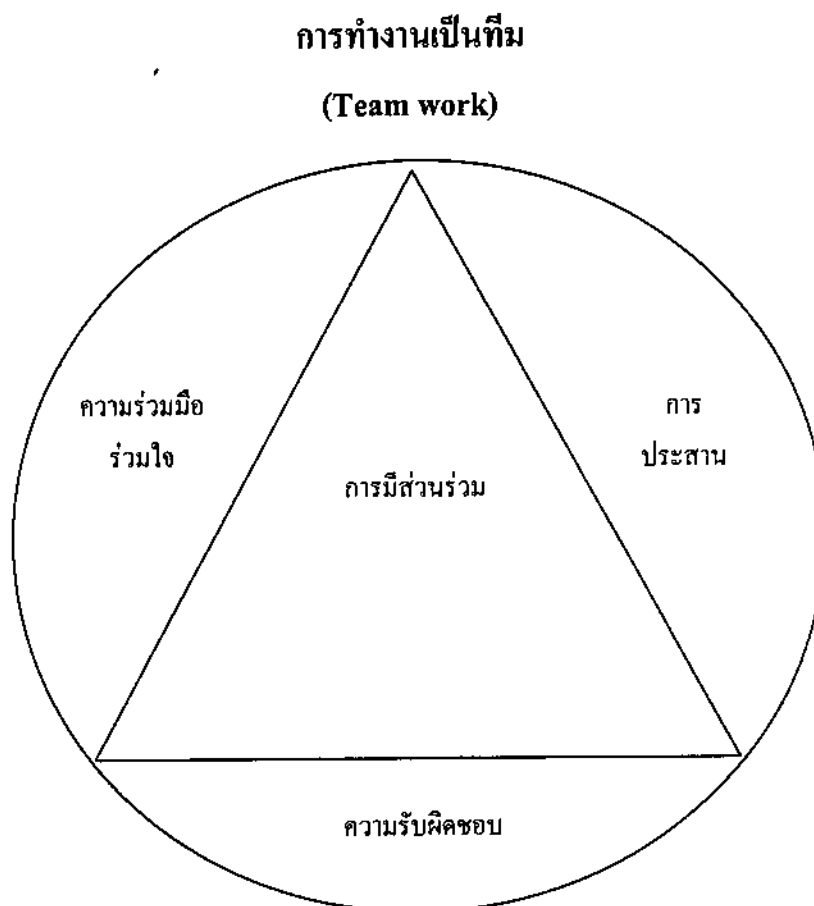
วิระ โอศถานนท์ (อ้างในอิระวัชร จันทรประเสริฐ, 2538 : 29) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่าหมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนเกี่ยวข้องหรือผูกพันกับกิจกรรมสาธารณะในทุกระดับของการตัดสินใจ ทั้งในด้านการเมือง การบริหาร เศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยวิธีการต่างๆ ตั้งแต่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การปรับปรุงสภาพแวดล้อม การมีบทบาทหรือหน้าที่ในองค์การหรือหน่วยงานต่างๆ ทางสังคม รวมทั้งการร่วมมือของประชาชนในองค์การทางศาสนา สมาคม ตลอดจนขบวนการอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตทางสังคมของบุคคล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 185) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือความร่วมมือร่วมใจที่ผนวกเข้ากับการประสานงานและความรับผิดชอบ (Participation = Coordination + Responsibility) โดยความร่วมมือร่วมใจหมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การประสานงานหมายถึง ห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรม หรือการงาน ความรับผิดชอบหมายถึง ความรู้ที่ผูกพันในการกระทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงอาจหมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ (ความร่วมมือร่วมใจ) โดยกระทำการงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้ที่ผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้ใจได้ (ความรับผิดชอบ)

โดยนัยดังกล่าวนี้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) อีกด้วย

แผนภูมิที่ 1 แสดงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง ในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมนี้ประชาชนจะได้พัฒนาการเรียนรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

Cohen และ Uphoff (อ้างในจิริพันธ์, 2537 : 8 - 10) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่ก็ไม่ได้หมาย

ความว่าจะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงาน (Implementation) ด้วย เช่น การจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังเกี่ยวกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefits) การประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย

จากคำจำกัดความของ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา” ที่มีอย่างหลากหลาย อิระวัชร จันทรประเสริฐ (2538 : 29) มีความเห็นว่าจุดร่วมที่สำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา คือ การที่ประชาชนจะต้องมีโอกาสเข้าร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา และต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน

2. จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

อิระวัชร จันทรประเสริฐ (2538 : 29 – 30) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ต้องการให้เกิดขึ้น คือ

2.1 ทางเศรษฐกิจ (Economic) ประชาชนสามารถสร้างอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจได้ โดยอาศัยการร่วมมือกันซื้อร่วมมือกันขาย เพื่อให้ได้ของที่มีคุณภาพ และมีความยุติธรรมทางด้านราคา เช่น การดำเนินงานในรูปของสหกรณ์หรือประชาชน มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่เป็นหนี้สินใคร และไม่อพยพไปขายแรงงานในชุมชนอื่นๆ เป็นต้น นั่นหมายถึงการลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากภายนอกชุมชน

2.2 ทางสังคม (Social) การมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง (Self – Confidence) เกิดความไว้วางใจในตนเอง (Self – Reliance) มีความรับผิดชอบ (Responsibility) ต่อตนเองและผู้อื่น ช่วยเหลือตนเองได้ (Self – Help) ประชาชนสามารถระดมพลังความคิด พลังกาย พลังใจ และความสามารถเข้าจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้สำเร็จ

2.3 ทางการเมืองและการปกครอง (Politic and Government) การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนแต่ละคนนั้น เป็นการสร้างบุคลิกภาพและจิตสำนึกของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะมุ่งไปสู่การปกครองตนเอง เช่น เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมมือบริหารงานของหมู่บ้านและตำบล ในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล ที่ได้รับการคัดเลือกและเห็นชอบจากชาวบ้าน ให้กระทำ

หน้าที่เพื่อชุมชนของตนเอง ซึ่งในที่สุดแล้วต้องการให้เกิดลักษณะของการปกครองท้องถิ่น (Local Government) นั้นเอง

โดยสรุปแล้ว จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือต้องการให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และการพัฒนาให้มากที่สุด

3. ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

อิระวัชร จันทระประเสริฐ (2538 : 30 – 31) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

3.1 บรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่าย เนื่องจากโครงการพัฒนาชุมชนในทุกโครงการ จะมีวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งคือ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีการกินดี อยู่ดี มีรายได้สูงขึ้น มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น รวมตลอดถึงต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ เป็นไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น หากประชาชนในชุมชนซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายของโครงการพัฒนาชุมชน ได้ยอมรับและให้การสนับสนุนต่อการพัฒนาชุมชน โครงการเหล่านั้นย่อมมีโอกาสที่บรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ง่าย ในทางตรงข้ามหากประชากรในชุมชนซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายของโครงการพัฒนาชุมชนไม่เห็นด้วย ไม่ให้การสนับสนุนจนถึงขนาดทำการต่อต้านแล้ว โครงการพัฒนาชุมชนนั้นย่อมประสบกับความล้มเหลวในที่สุด

3.2 สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ เนื่องจากการยอมรับที่ว่าประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการต่างๆ ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่นั้นมานานอย่างต่อเนื่อง จึงน่าจะรู้เรื่องราวของปัญหาและความต้องการของชุมชนตนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการที่ให้ประชาชนในชุมชนนั้นๆ ซึ่งเป็นผู้ที่ทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนตนได้เป็นอย่างดี ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ของการพัฒนา จึงน่าจะเป็นสิ่งที่ดีเพื่อที่จะได้สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และการแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุดกับความต้องการมากขึ้น

3.3 ได้รูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม เนื่องจากตระหนักว่า แนวคิดของการพัฒนาชุมชนในลักษณะที่จะใช้รูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ในทางปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะสภาพปัญหาความต้องการตลอดจนสภาพภูมิศาสตร์ พื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ค่านิยม และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้น การที่จะให้รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเป็นรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ นอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด หรือแก้ไขไม่ถูกที่คั่นแล้ว ยังอาจสร้างความล้มเหลวในการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนได้ง่าย โดยเฉพาะถ้าประชาชนไม่ยอมรับ ไม่ให้ความร่วมมือ หรือขนาดต่อต้านในสิ่งที่บังคับหรือชี้นำให้เขา

3.4 ปูพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง มาเป็นแนวทางในการปูพื้นฐานเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนในชุมชน ซึ่งแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งคือ การปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็คือการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการพัฒนาประเทศให้เกิดขึ้นทุกระดับ ในการพัฒนาชุมชนก็เช่นกัน แนวคิดของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นๆ จะช่วยเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของประชาชนในระดับชุมชน อาทิ ความเสมอภาคทางการเมืองในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรู้จักอดทนและอดกลั้นต่อความคิดเห็นของบุคคลที่แตกต่างจากตน การใช้เหตุผล การเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การเคารพในสิทธิและหน้าที่ เป็นต้น

4. เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชน

อิระวัชร จันทระประเสริฐ (2538 : 31 – 32) กล่าวว่า การที่ประชาชนจะริเริ่มและช่วยตนเองได้นั้น ประชาชนจะต้องมีโอกาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเสียก่อน โดยต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

4.1 ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to participate)

4.2 ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to participate)

4.3 ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to participate)

หากไม่มีอิสรภาพ ไม่มีความสามารถ และไม่มีความเต็มใจแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนจะไม่เกิดขึ้นเลย

5. ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น อีระวัชร จันทรประเสริฐ (2538 : 32 – 33) ได้จำแนกออกเป็น 5 ลักษณะ คือ

5.1 การมีส่วนร่วมในลักษณะของตัวบุคคล ในลักษณะนี้จะให้ความสำคัญในปัจเจกบุคคล ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยมองประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญของแนวคิด เช่น การตัดสินใจ จิตสำนึก ความเป็นเจ้าของ ความรู้สึกรับผิดชอบ

5.2 การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มขบวนการ ที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วย ให้เป็นขบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในลักษณะนี้ ได้ให้ความสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำผู้ตาม และองค์กรที่มีประสิทธิภาพ

5.3 การมีส่วนร่วมในลักษณะของโครงการ ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญที่การจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดีโดยเน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิคความรู้และการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงที่ดีระหว่างประชาชนกับรัฐ

5.4 การมีส่วนร่วมในลักษณะของสถาบัน ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในแง่การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงสร้างทางอำนาจของกลุ่มผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคม การกำหนดรูปแบบการใช้ทรัพยากร การบริหาร สถานะและอำนาจในสังคม

5.5 การมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบาย ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในเรื่องการยอมรับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม แล้วนำมาใช้กำหนดเป็นนโยบายและแผนงานระดับชาติ เพื่อเป็นการประกันความมั่นคงใน

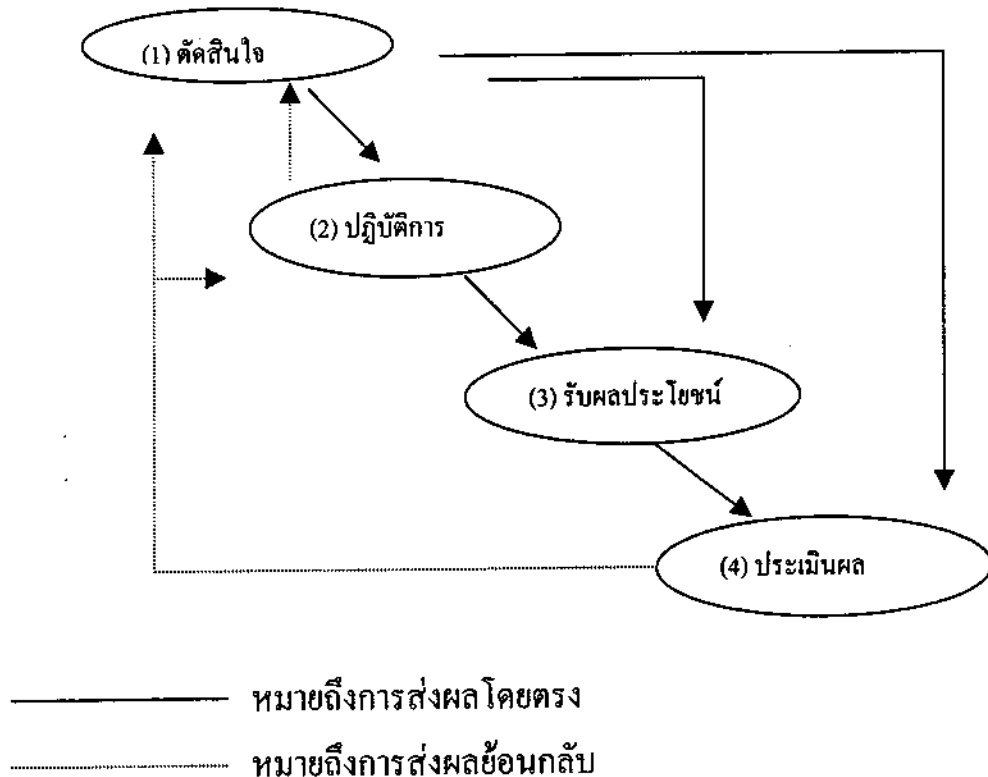
เรื่องของการให้การสนับสนุนและยอมรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งในรูปของสถาบัน
โครงการ กฎหมาย และอุดมการณ์แนวคิดใหม่

6. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

Cohen และ Uphoff (อ้างในจිරพันธ์ ,2537 : 8 – 10) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ชนิด คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

แผนภูมิที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ของชนิดของการมีส่วนร่วม

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่า Cohen และ Uphoff ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตัดสินใจมาก ดังจะเห็นได้จากภาพจุดเริ่มต้นอยู่ที่ (1) การตัดสินใจ ซึ่ง Cohen และ Uphoff แสดงเส้นความสัมพันธ์ ด้วยเส้นทึบ (—————) การตัดสินใจจะมีผลต่อการปฏิบัติการ (2) และจากการปฏิบัติการจึงส่งผลต่อไปยังการรับผลประโยชน์ (3) และการประเมิน (4) ในขณะเดียวกันการตัดสินใจจะมีผลโดยตรงต่อการรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ดังจะเห็นได้จากเส้นทึบ(—————) แสดงความสัมพันธ์และในขณะเดียวกัน การประเมินผลจะมีความสัมพันธ์ย้อนกลับสู่การปฏิบัติการและการตัดสินใจ ซึ่งแสดงให้เห็นโดยเส้นประ (- - - - -) และยังแสดงให้เห็นชัดด้วยว่า การปฏิบัติการจะส่งผลย้อนไปยังการตัดสินใจอีกด้วย

เจมส์ ค็อกซ์ ปิ่นทอง (2528 : 272 – 273) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ไพรัตน์ เศษะรินทร์ (อ้างในอิระวัชร จันทระประเสริฐ ,2538 : 28) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าจะต้องเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันในเรื่องต่อไปนี้ ให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

- 1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางแผน นโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน

4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน

7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

จากแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้ศึกษา ทำให้สามารถกำหนดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่สำคัญที่สุด เนื่องจากการวิเคราะห์ปัญหาที่ผิดพลาดไม่อาจสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชน ถึงแม้การดำเนินกิจกรรมจะประสบผลสำเร็จแต่ก็ไร้ประโยชน์ เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ฉะนั้นการให้โอกาสผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอข้อมูล สภาพและประเด็นของปัญหา ตลอดจนวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งความเป็นจริงแล้วประชาชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด

2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการให้โอกาสแก่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนตัดสินใจถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยอาศัยข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ในขั้นตอนแรกเป็นฐานประกอบการตัดสินใจ

3) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เป็นขั้นตอนต่อไปที่จำเป็นต้องให้ชุมชนมีโอกาสในการกำหนดแผนงาน โครงการ และกิจกรรมเพื่อจัดปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน โดยอาศัยบนพื้นฐานการนำเอาข้อมูลที่

ผ่านการประมวล วิเคราะห์แล้วอย่างเป็นระบบ รวมถึงแผนงาน นโยบายของรัฐที่มีอยู่ ไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพการณ์ ปัญหา ความต้องการและศักยภาพของชุมชน

4) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน เป็นการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรของชุมชนเข้าร่วมลงทุนและดำเนินกิจกรรมพัฒนาตามที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ การร่วมลงทุนจะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และการร่วมปฏิบัติงานจะก่อให้เกิดการเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิดและเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้ด้วยตนเองต่อไป

5) การมีส่วนร่วมในการติดตาม รับประโยชน์และประเมินผล เป็นการมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตามและร่วมบำรุงรักษากิจกรรมที่ได้ปฏิบัติไปให้เกิดประโยชน์ตลอดไป ตลอดจนวิเคราะห์ถึงผลสำเร็จที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไร สามารถแก้ไข ปัญหาหรือตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ได้อย่างแท้จริงหรือไม่ และการดำเนินงานมีปัญหาอุปสรรคที่จะต้องนำไปปรับปรุง แก้ไขและกำหนดเป็นแนวทางที่ถูกต้องอันจะนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมใหม่ที่ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม

กรอบความคิดในการศึกษา

จากแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังได้กล่าวมาแล้ว และจากการที่โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานที่เน้นการให้ประชากรเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ที่ดำเนินการโดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนนำการดำเนินกิจกรรม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องนั้น กระบวนการพัฒนาจึงมิได้หมายถึงเพียงแค่การที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วน ในฐานะของผู้รับผลการพัฒนา ที่ดำเนินการโดยโครงการที่เป็นองค์กรภายนอกชุมชน แต่หากหมายถึงการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาผ่านองค์กร ชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือตนเอง ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการพัฒนา ผ่าน การดำเนินกิจกรรมและการพิจารณาใคร่ครองจากกิจกรรมนั้น เพื่อแสวงหารูปแบบ วิธีการและแนวทางที่จะนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมที่ดียิ่งขึ้น (Action – Reflection – Action) ฉะนั้น การดำเนินโครงการจึงเกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

บทบาทที่เหมาะสมขององค์กรสนับสนุนการพึ่งตนเอง และกระบวนการพัฒนาที่เอื้อต่อการพึ่งตนเอง

ผู้ศึกษาจึงได้สรุปกรอบความคิดในการศึกษาการดำเนินงาน โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเองไว้ ดังนี้

1. องค์กรชุมชน จะครอบคลุมทั้งองค์กรชุมชนที่มีอยู่เดิมในชุมชน และองค์กรชุมชนที่โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเองได้จัดตั้งขึ้น ในสถานะที่องค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง โดยศึกษาจากองค์ประกอบ กระบวนการพัฒนาองค์กรและสถานการณ์ในปัจจุบันขององค์กรชุมชน เพื่อให้ทราบถึงความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ตามฐานความคิดที่ว่า ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนจะทำให้ชุมชนมีพลังเพิ่มมากขึ้นและพึ่งตนเองได้ในที่สุด

2. องค์กรสนับสนุนการพึ่งตนเอง ในที่นี้ ได้แก่ โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง ที่จัดตั้งขึ้นที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ

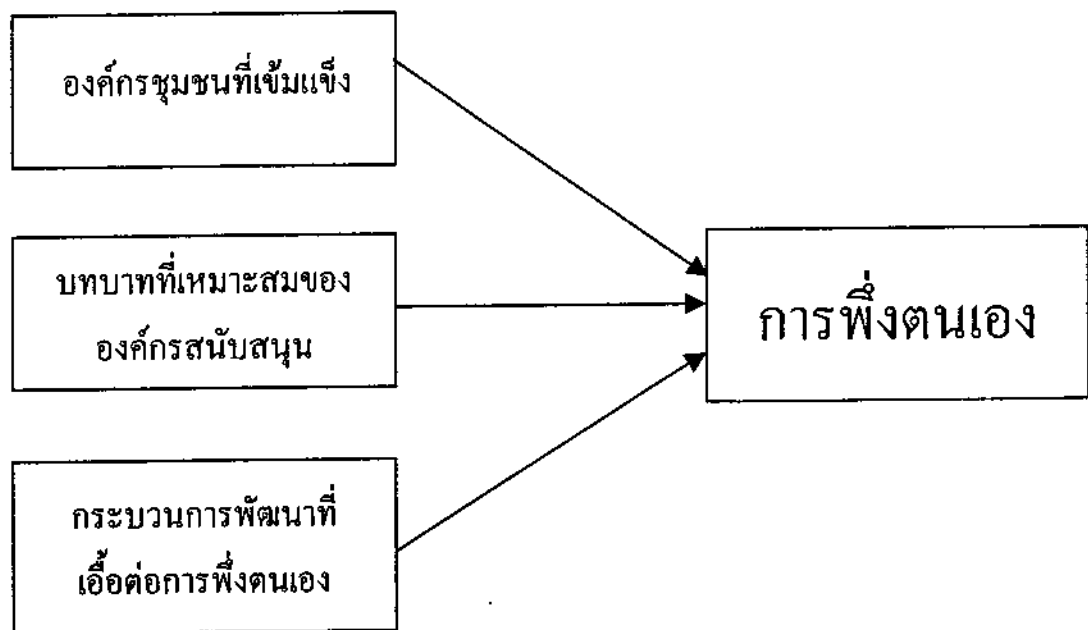
2.1 เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครผู้ปฏิบัติงานในสถานะนักพัฒนา หรือผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นต้องมีความพร้อมทั้งในทัศนคติและทักษะที่เอื้อต่อการทำงานแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

2.2 การจัดโครงสร้างองค์กร การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีการจัดโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ทั้งในส่วนของรูปแบบการทำงาน บทบาทและหน้าที่ของนักพัฒนา การกระจายอำนาจการตัดสินใจและการจัดสรรงบประมาณ

2.3 การแสวงหาความร่วมมือ การขยายผลแนวคิดและประสบการณ์การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อฝึกสรรพกำลังและทรัพยากรเข้าดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในลักษณะของการผสมผสานอย่างจริงจัง ตลอดจนขยายผลแนวคิดและประสบการณ์ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับรองรับการดำเนินงานตามแนวคิดและกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเมื่อสิ้นสุดโครงการ

3. กระบวนการพัฒนาที่เอื้อต่อการพึ่งตนเอง ถึงแม้ผลลัพธ์ของการมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง คือ ความสามารถในการพึ่งตนเอง และการกระตุ้นให้เกิดการริเริ่มกิจกรรมพัฒนาจะเป็นภารกิจขององค์กรภายนอกชุมชน แต่สิ่งสำคัญคือเครื่องมือในการดำเนินกระบวนการพัฒนาที่สามารถให้ประชาชนได้มีอำนาจตัดสินใจ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุด อันได้แก่การวางแผนแบบมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในขั้นของการดำเนินงาน

จากกรอบความคิดในการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง โดยนำมาสร้างเป็นตัวแทนของความสัมพันธ์ได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง

บทที่ 3

โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง

การศึกษาการดำเนินงานโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเองในครั้งนี้ นอกเหนือจากการศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแล้ว การศึกษารายละเอียดของโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง ก็เป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษาวิเคราะห์ ผู้ศึกษาจึงกำหนดเนื้อหาของบทนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการ การดำเนินงานในช่วงเตรียมโครงการปี พ.ศ.2539-2540 รายละเอียดของโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง และผลการดำเนินงานโครงการ รายละเอียดปรากฏดังนี้

ความเป็นมาของโครงการ

ท่ามกลางกระแสของการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2494 ซึ่งเป็นปีแรกที่รัฐได้เริ่มเข้าดำเนินกิจกรรมกับชาวเขาในลักษณะของการสงเคราะห์ประชาชนผู้ยากไร้ห่างไกลการคมนาคม กรมประชาสงเคราะห์ โดยกองสงเคราะห์ชาวเขาก็คือหน่วยงานหลักที่รัฐมอบหมายให้ดำเนินการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขามาโดยตลอด ท่ามกลางสถานการณ์และนโยบายที่ปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการทุ่มเทความพยายามและทรัพยากรที่มีอยู่ให้กับการป้องกัน แก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา จนทำให้ชาวเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างน่าพอใจ สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของชาวเขาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างกว้างขวาง แต่ขณะเดียวกันชุมชนบนพื้นที่สูงก็ประสบกับผลเชิงลบของการพัฒนาควบคู่กันไปด้วย ประกอบกับภาวะจำกัดด้านอัตรากำลังและงบประมาณดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐ จึงทำให้ช่องว่างของการแก้ไขปัญหา กับแนวโน้มของปัญหาในชุมชนบนพื้นที่สูงขยายตัวออกมามากยิ่งขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อระดมสรรพกำลังและทรัพยากรเข้าดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

๑ 12.๐๕.๖
๖๕๔๖
๑๕๕๖

เลขเรียกหนังสือ.....	5719
เลขทะเบียน.....	๑๒๕๒๕๔๕
วันที่.....	

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ โดยความเห็นชอบจากกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม จึงกำหนดแผนงานความช่วยเหลือจากองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น หรือ ใจ่ก้าขึ้น และได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยอาสาสมัครญี่ปุ่น ประจำประเทศไทย ในการจัดส่งอาสาสมัครมาช่วยปฏิบัติงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 โดยกองสงเคราะห์ชาวเขาได้รับอาสาสมัครญี่ปุ่นมาร่วมปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และสำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอาสาสมัครญี่ปุ่นก็สามารถดำเนินกิจกรรมตามสาขาการปฏิบัติงานทั้งในด้านการพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนากลุ่มสตรี การส่งเสริมอาชีพภาคเกษตรกรรมทั้งด้านการปลูกพืชผัก ไม้ผลเมืองหนาว และปศุสัตว์ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมในด้านหัตถกรรมในครัวเรือน และด้านการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน จนก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาผู้ด้อยโอกาสทั้งในแง่เศรษฐกิจและสังคมได้เป็นอย่างดี

จากผลสำเร็จในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวเขาของอาสาสมัครญี่ปุ่นดังกล่าว ปี พ.ศ.2538 กรมประชาสงเคราะห์จึงได้หารือกับหน่วยอาสาสมัครญี่ปุ่นเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่น ในการจัดทำโครงการนำร่องขนาดเล็ก (Small Pilot Project) เพื่อให้หน่วยอาสาสมัครญี่ปุ่น สำนักงานใจ่ก้า ประจำประเทศไทย ได้จัดส่งอาสาสมัครมาร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่เป้าหมายในลักษณะของทีมปฏิบัติการ โดยกรมประชาสงเคราะห์ได้เสนอพื้นที่หมู่บ้านชาวเขาในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และจังหวัดตาก ให้หน่วยอาสาสมัครญี่ปุ่นคัดเลือกเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการ ซึ่งหน่วยอาสาสมัครญี่ปุ่นได้เห็นชอบที่จะดำเนินโครงการในพื้นที่หมู่บ้านอุมยอม บ้านคันทะม่วง บ้านห้วยขนุน และบ้านมุเซอเหลือง เขตท้องที่ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมือง จังหวัดตาก และกำหนดให้มีช่วงจัดเตรียมโครงการระยะเวลา 2 ปี (พ.ศ.2539 – 2540) และช่วงดำเนินโครงการระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ.2541 – 2545) ภายใต้ชื่อ “โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง”

การจัดเตรียมโครงการ

กรมประชาสงเคราะห์ ได้อนุมัติให้จัดตั้งสำนักงานบริหารโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเองขึ้น ที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก และหน่วยอาสาสมัครญี่ปุ่นได้จัดส่งอาสาสมัครด้านพัฒนาหมู่บ้าน ด้านพืชผัก ด้านปศุสัตว์ ด้านการสำรวจ และอาสาสมัครด้านสาธารณสุข รวม 5 คน มาปฏิบัติงานในโครงการ ภายใต้การกำกับดูแลของหัวหน้าทีมอาสาสมัครญี่ปุ่น จำนวน 1 คน โดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก ได้จัดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความชำนาญในด้านนั้นๆ เข้ามาปฏิบัติงานร่วมกับอาสาสมัครดังกล่าว ทั้งนี้กำหนดให้สำนักงานบริหารโครงการมีภารกิจหลักในช่วงการจัดเตรียมโครงการ รวม 2 ประการ ได้แก่

1) การเตรียมความพร้อมของชุมชนเป้าหมาย สำหรับรองรับกิจกรรมพัฒนาในระยะดำเนินการ ซึ่งได้มุ่งเน้นการจัดตั้งและเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชุมชนเป็นสำคัญ

2) การจัดทำแผนพัฒนาระยะ 5 ปี (พ.ศ.2541 – 2545) สำนักงานบริหารโครงการได้จัดทำแผนพัฒนาระยะ 5 ปี โดยใช้วิธีการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Planning) ที่เรียกว่า Project Cycle Management หรือ PCM โดยองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่นได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญจากประเทศญี่ปุ่นมาให้คำแนะนำ เทคนิคและวิธีการจัดทำแผน และได้นำเสนอโครงการในรูปของตารางที่เรียกว่า Project Design Matrix หรือ PDM ซึ่งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานร่วมและอาสาสมัครญี่ปุ่นได้ใช้ความพยายามและเวลาในการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการวิเคราะห์ ได้จำแนกการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่

1.1 การวิเคราะห์การมีส่วนร่วม (Participation Analysis) ของชุมชน หน่วยงานและองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง

1.2 การวิเคราะห์ปัญหา (Problems Analysis) ดำเนินการ ดังนี้

1.2.1 การรวบรวมปัญหาพื้นฐานของหมู่บ้านเป้าหมายจากฐานข้อมูลระบบสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชาวเขา ของกองสงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในปี พ.ศ.2538

1.2.2 การค้นหาปัญหา วิเคราะห์สาเหตุและแนวทางการแก้ไข
ปัญหาร่วมกับประชากรเป้าหมายทั้ง 4 หมู่บ้าน โดยการจัดทำสำมะโนปัญหา
(Problem Census) เพื่อศึกษาสภาพและประเด็นปัญหาที่เป็นปัจจุบันและนำไป
เปรียบเทียบกับสภาพปัญหาที่ได้จากระบบสารสนเทศเพื่อการพัฒนาของเขา

1.2.3 การวิเคราะห์ปัญหาจากข้อมูลที่ได้รับและสรุปเป็นปัญหา
ภาพรวมของประชากรเป้าหมาย โดยใช้ Card Technique และนำเสนอโดยแผนภูมิ
ก้างปลา

1.2.4 การคืนข้อมูลให้ชุมชน โดยการนำข้อสรุปประเด็นปัญหาทั้ง
หมดกลับไปตรวจสอบกับชุมชน เมื่อปรับปรุงแก้ไขจนได้รับการยืนยันจากชุมชนว่า
เป็นปัญหาที่แท้จริง จึงนำไปสู่ขั้นตอนต่อไป

1.3 การวิเคราะห์วัตถุประสงค์ (Objective Analysis) โดยวิเคราะห์
จากสภาพและประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น

1.4 การวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหา (Alternative Analysis) โดย
วิเคราะห์จากสาเหตุหลักของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

2. ขั้นตอนการกำหนดแผน เป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลในขั้นตอนการ
วิเคราะห์บรรจุลงในตาราง Project Design Matrix หรือ PDM ซึ่งมีองค์ประกอบที่
สำคัญ คือ จุดมุ่งหมายสุดท้าย (Overall Goal) วัตถุประสงค์โครงการ (Project
Purpose) เป้าหมาย (Output) กิจกรรม (Activities) ทรัพยากรการบริหาร (Input)
ทั้งในส่วนของรัฐบาลไทยและรัฐบาลญี่ปุ่น ตัวชี้วัด (Indicator) และวิธีการตรวจสอบ
(Means of Verification) ของจุดมุ่งหมายสุดท้าย วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ซึ่งเมื่อจัดทำแผนระยะ 5 ปี เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปสู่การจัดทำ
เอกสารประกอบข้อตกลง และร่วมลงนามระหว่างนายอำพล สิงห์โกวินท์ อธิบดี
กรมประชาสัมพันธ์ กับนายอาคิโอะ ฮิราซาว่า ผู้แทนองค์การความร่วมมือระหว่าง
ประเทศของญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2540

โครงการต้นแบบการพัฒนาชุมชนชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง

หน่วยงานรับผิดชอบโครงการ: JICA/JOCV

พื้นที่เป้าหมาย: หมู่บ้านชาวเขาในเขตตำบลแม่ต๋อย อำเภอเมือง จังหวัดตาก จำนวน 4 หมู่บ้าน

ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา จ.ตาก กองส่งเสริมชาวเขา

ประชากรเป้าหมาย: ชาวเขาที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย

ผู้จัดทำ PDM: ทีมอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานร่วม

หัวข้อ (Narrative Summary)	ตัวชี้วัด (Variable Indicator)	วิธีการตรวจสอบ (Means of Verification)	ข้อสันนิษฐาน (Important Assumptions)
<p>จุดมุ่งหมายสุดท้าย (Over all Goal) ชาวเขามีคุณภาพชีวิตดีขึ้นและพึ่งตนเองได้</p>	<p>1. องค์กรหมู่บ้านมีอำนาจและบทบาทในการพัฒนา 2. ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา จังหวัดตาก ลดบทบาทการพัฒนาเป็นการจัดสวัสดิการสังคม 3. หน่วยงานหลักเข้าดำเนินการตามบทบาทและภารกิจ</p>	<p>1. ข้อมูลโครงการ 2. แผนพัฒนาตำบล</p>	<p>นโยบายของรัฐกับการแก้ปัญหาชาวเขาไม่เปลี่ยนแปลง</p>
<p>วัตถุประสงค์โครงการ (Project Purpose) เพื่อให้ชาวเขามีพื้นฐานการพึ่งตนเอง</p>	<p>ชาวเขาคำเนินกิจกรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม บนพื้นฐาน</p> <p>1. การเริ่มกิจกรรมด้วยตนเอง 2. มีอำนาจการตัดสินใจ 3. การจัดหาและใช้แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น 4. การจัดหาและใช้พลังเครือข่ายชุมชน 5. การใช้บริการของรัฐ</p>	<p>ข้อมูลโครงการ</p>	<p>1. ชาวบ้านดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 2. ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดตากและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง</p>
<p>เป้าหมาย (Output) 0. มีระบบข้อมูลพื้นฐาน 1. ชาวเขามีจิตสำนึกและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา 2. ชาวเขามีพื้นฐานชีวิตดีขึ้น</p>	<p>0- มีระบบข้อมูลพื้นฐานและแผนการใช้พื้นที่ภายใน 2 ปี 1-1, 1-2 องค์กรหมู่บ้านจัดกิจกรรมพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยชาวเขาเข้ามามีส่วนร่วม 2-1 ชาวเขาที่มีคุณสมบัติได้เสนอขอรับการพิจารณาส่งภูมิลักษณ์ 2-2-1 เด็กก่อนวัยเรียนทุกคนได้รับการเตรียมความพร้อม 2-2-2 เด็กวัยเรียนทุกคนเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ 2-2-3 ผู้ใหญ่มีโอกาสได้รับความรู้ด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต 2-3 ชาวเขามีสภาพทางสุขภาพอนามัยตาม ๑ปฐ สาธารณสุข 2-4 ผู้ศึกษาเสด็จศึกษาค้นคว้า 2-5 ชาวเขามีรายได้เฉลี่ยครอบครัวละ 15,000 บาทปี 2-6 มีโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจดีขึ้น 2-7 ผู้ด้อยโอกาสได้รับการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์อย่างเหมาะสม 2-8 ชาวเขามีการใช้มาตรการอนุรักษ์ในพื้นที่ทำกิน</p>	<p>1. ระบบสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชาวเขา 2. ความจำเป็นพื้นฐาน (๑ปฐ) 3. ข้อมูลโครงการ</p>	<p>สังคมไม่เอื้อและเลือกปฏิบัติต่อชาวเขา</p>
<p>กิจกรรม (Activities) 0- ดำเนินข้อมูลพื้นฐานและวางแผนการใช้พื้นที่ 1- ส่งเสริมให้ชาวเขาเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา 1-2 สนับสนุนให้องค์กรหมู่บ้านเป็นแกนนำการพัฒนาทุกกิจกรรมและจัดตั้งเครือข่ายชุมชน 2-1 สนับสนุนให้ชาวเขาได้รับการพิจารณาส่งภูมิลักษณ์ 2-2 กระจายบริการการศึกษา 2.2.1 จัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน 2.2.2 สนับสนุนให้เด็กวัยเรียนมีโอกาสได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง 2.2.3 จัดบริการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความจำเป็นอย่างต่อเนื่อง 2.3 ส่งเสริมสาธารณสุข 2.3.1 ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกด้านสาธารณสุขมูลฐาน 2.3.2 สนับสนุนให้จัดบริการด้านสาธารณสุขมูลฐานให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ 2.4 ป้องกันน้ำมรักรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยใช้ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี 2.5 ส่งเสริมอาชีพและรายได้ 2.5.1 ล่าสัตว์-ทดสอบการปลูกพืช 2.5.2 ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพทั้งใน-นอกภาคเกษตรกรรม 2.5.3 ส่งเสริมการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ อาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน 2.6 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม 2.7 จัดบริการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ 2.8 จัดระบบการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ</p>	<p>ทรัพยากรจากภายนอก (Input) บุคลากร 1. ฝ่ายรัฐบาลไทย 2. ฝ่ายรัฐบาลญี่ปุ่น 1.1 เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานร่วมด้านการสำรวจ (2ปี) 1.2 เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานร่วมด้านส่งเสริมการเกษตร 1.3 เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานร่วมด้านอาชีพ จุดประสานกรรมในครัวเรือน 1.4 เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานร่วมด้านอนามัย 1.5 เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานร่วมด้านพัฒนาหมู่บ้าน 1.6 หัวหน้าโครงการ บุคลากรประจำโครงการ 1. เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน 2. คนขับรถยนต์ 1 คน 3. คนงานสำรวจ 2 คน ระยะเวลา 2 ปี งบประมาณ ปี 2541 จำนวน 1,339,207.5 บาท ปี 2542 จำนวน 1,995,307.5 บาท ปี 2543 จำนวน 3,558,582.5 บาท ปี 2544 จำนวน 660,782.5 บาท ปี 2545 จำนวน 564,582.5 บาท รวมทั้งสิ้น 8,118,482.5 บาท</p>	<p>1. ฝ่ายรัฐบาลไทย 2. ฝ่ายรัฐบาลญี่ปุ่น 2.1 อาสาสมัครด้านสำรวจ (2ปี) 2.2 อาสาสมัครด้านส่งเสริมการเกษตร 2.3 อาสาสมัครด้านอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม (ภาคอาสา: ถ้าจำเป็น) 2.4 อาสาสมัครด้านอนามัย 2.5 อาสาสมัครด้านพัฒนาหมู่บ้าน 2.6 หัวหน้าทีมอาสาสมัคร</p>	<p>1. ชาวเขาไม่โยกย้ายถิ่นฐาน 2. สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศไม่เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง 3. ไม่มีความเชื่อที่จะก่อให้เกิดความแตกแยกในชาวบ้าน</p> <p>เงื่อนไขก่อนเริ่มโครงการ 1. ชาวเขายอมรับโครงการ 2. อาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานมีความพร้อมในการปฏิบัติงาน 3. มีการตกลงให้ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลญี่ปุ่น</p>

โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง

1. จุดมุ่งหมายโครงการ

โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง เป็นโครงการที่ดำเนินการเพื่อหารูปแบบของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาเพื่อก่อให้เกิดการพึ่งตนเองในกลุ่มประชากรเป้าหมาย

2. วัตถุประสงค์โครงการ

กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาให้ชาวเขากลุ่มเป้าหมายมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีพื้นฐานการพึ่งตนเอง

3. พื้นที่และประชากรเป้าหมาย

โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเอง ได้กำหนดพื้นที่และประชากรเป้าหมายเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอและเผ่าแม้ว ในท้องที่ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมือง จังหวัดตาก รวม 4 หมู่บ้าน ประชากร 143 หลังคาเรือน 165 ครอบครัว 730 คน

ตารางที่ 2 แสดงพื้นที่และประชากรเป้าหมาย

หมู่บ้าน	หมู่ที่	เผ่า	จำนวน หลังคา เรือน	จำนวน ครอบ ครัว	ประชากร				
					ชาย	หญิง	เด็ก ชาย	เด็ก หญิง	รวม
อุมยอม	6	มูเซอ	63	79	85	85	49	44	263
ด้นมะม่วง	13	แม้ว	35	39	47	51	70	76	244
ห้วยขนุน	7	มูเซอ	26	26	36	31	15	20	102
มูเซอเหลืออง	10	มูเซอ	19	21	30	31	36	24	121
4 หมู่บ้าน	-	2 เผ่า	143 หลังคา เรือน	165 ครอบ ครัว	198 คน	198 คน	170 คน	164 คน	730 คน